Juryverslag Paul Mercken Aanmoedigingsprijs 2023

Ohira Shingo (Keramiek)
https://ibashogallery.com/
artists/130-shingo-ohira/overview/

Horie Mika (Cyanotype)
https://www.mikahorie.art/

Nobuyuki Kobayashi (Foto's)
https://www.zenne-inc.com/en.html

Naoyuki Ogino (Foto's)
https://www.naoyukiogino.jp/

De 'Paul Mercken Aanmoedigingsprijs' voor het jaar 2023 was een haikuwedstrijd met als thema: Wabi-Sabi en waarbij een aantal beelden van de tentoonstelling: 'Wabi-Sabi' Japanse esthetiek in fotografie en keramiek' als uitgangspunt dient.

Opgave:
Maak één haiku waarbij de Wabi-Sabi gedachte tot uiting. Neem als uitgangspunt voor de te schrijven haiku:
– De Wabi-Sabi gedachte
– Eén van volgende vier beelden uit de tentoonstelling van het Sieboldhuis: Ohira Shingo (Keramiek), Nobuyuki Kobayashi (Foto's), Horie Mika (Cyanotype) of Naoyuki Ogino (Foto's).

Ruim 202 dichters werden door deze beelden geïnspireerd tot het schrijven van een haiku. De 202 haiku's werden vrijwel allemaal volgens het stramien van 5-7-5 opgesteld. Eén week hiervan af of kneep op het totaal of de verdeling van de aantallen lettergrepen. In de bijlage staat een nadere analyse van de inzendingen.

In de gehanteerde zinnen en woorden vlochten sommige dichters bedoelde (of onbedoelde) onvolkomenheden. Woorden werden – als potscherven – opgehakt of zinsdelen als brokstukken verhaspeld. Zo werd de vorm dus wat geweld aangedaan, wellicht om daarmee een sprankje geregisseerde imperfectie te tonen.

Over het algemeen hielden de haiku-dichters zich op afstand van het onderwerp door zelf geen herkenbaar standpunt in te nemen. Veel dichters verwoordden de

haiku als stille getuige van een gebeurtenis of als registratie van een observatie. Toch nodigden het thema of de foto's 22 dichters uit, zichzelf met 'ik' of 'mijn…' te melden in het gedicht. Of, zichzelf zo te verplaatsen in de afbeelding, dat zij verwoordden, wat zij zelf zouden hebben beleefd als zij zelf in de afgebeelde omgeving waren.

Het beeld kan een aansporing zijn om de Wabi-Sabi gedachte tot uitdrukking te brengen. De haiku dient geen letterlijke vertaling van de foto te zijn. De diepere laag die het beeld oproept kan interessant zijn om het Wabi-Sabi gevoel weer te geven. Sommige haiku's vertalen het beeld letterlijk of geven een exacte weergave van de gebruikte techniek hoe het beeld is gemaakt. Dit kwam nogal eens voor bij de cyanotype van Horie Mika. Wij vonden dit geen geslaagde foto-haiku's en deze roepen geen Wabi-Sabi gedachte op. In een aantal haiku's worden allerlei beelden en interpretaties opgeroepen, waardoor er veel aannames en vooroordelen ontstaan.

Bij de jurering stonden onderstaande drie criteria centraal:

- Not too close, not too far; Een haiku bij een foto kent twee grote valkuilen. Eén; de haiku is een beschrijving van het beeld. Twee: De haiku staat te ver af van het beeld. Een goede fotohaiku voegt iets toe aan het beeld.
- Poëtisch taalgebruik; Poëzie laat de woorden dansen. Poëzie spreekt geen wetenschappelijke taal. Is niet exact en zeker niet altijd eenduidig. Een goede haiku maakt iets los bij de lezer.
- Wabi-Sabi; Roept de fotohaiku een Wabi-Sabi ervaring op? Het begrip Wabi is een onbestemd gevoel van hunkering, melancholie en verlatenheid. Sabi is een ervaring die de vluchtigheid van het moment weergeeft. Alles verandert. Niets blijft zoals het is en alles vindt zijn einde.

De haiku die de derde prijs heeft gekregen is:

Een sneeuwvlokje
Laat op mijn vingertop
Een tinteling na.

Bart Delmartino

Deze haiku is geïnspireerd door de cyanotype van Horie Mika. Het beeld doet denken aan ijsbloemen op de ruiten en de kigo 'sneeuw' wordt gehanteerd als seizoenswoord. Toch wijkt de haiku van het beeld af door een op zichzelf staand gevoel uit te drukken. Het directe smelten van de sneeuw op de warme vinger is een mooie Wabi-Sabi uitdrukking om aan te geven dat de ongrijpbaarheid en schoonheid van een sneeuwvlokje niet vast is te houden. Alleen een zachte tinteling blijft over, maar zal spoedig ook weer verdwijnen.

Tweede prijs:

dwars door de barst
in de oude spiegel
vaders lachrimpels

Marc May

Uitgangspunt is de foto van de spiegelende boom in het water van Nobuyuki Kobayashi. Jezelf bekijkend in de spiegel en constateren dat de ouderdom geleidelijk intreedt is ook een heldere Wabi-Sabi gedachte. De barst in de spiegel is een mooie overeenkomst met de barst in de huid die de rimpels veroorzaken. Naar analogie met het beeld van de spiegelende boom, zijn de lichte golfjes in het water de rimpels. Mooi in deze haiku is dat de rimpels 'lachrimpels' zijn en hierdoor het beeld wordt opgeroepen van rimpels die tot nu toe, nog alleen optreden bij het lachen.

Eerste prijs:

Fietsen langs haar huis
de trap
die ik maar één keer opging

Luc Barbé

Voor deze haiku heeft de foto van het silhouet van meisje in zachte bruine tinten, gemaakt door Naoyuki Ogino, als inspiratiebron gediend. We zien een in zichzelf gekeerd, verstild beeld van een jonge vrouw in vage contouren. De haiku verteld een heel verhaal: melancholie, onbereikbaarheid, afstand, eenzaamheid, onbeantwoord contact en verstilde schoonheid. Zonder beeld staat deze haiku heel goed op zichzelf, maar is op en top Wabi-Sabi. Er wordt in deze haiku vanuit het beeld een diepere laag aangeboord.

Eervolle vermeldingen bij Horie Mika (Cyanotype):

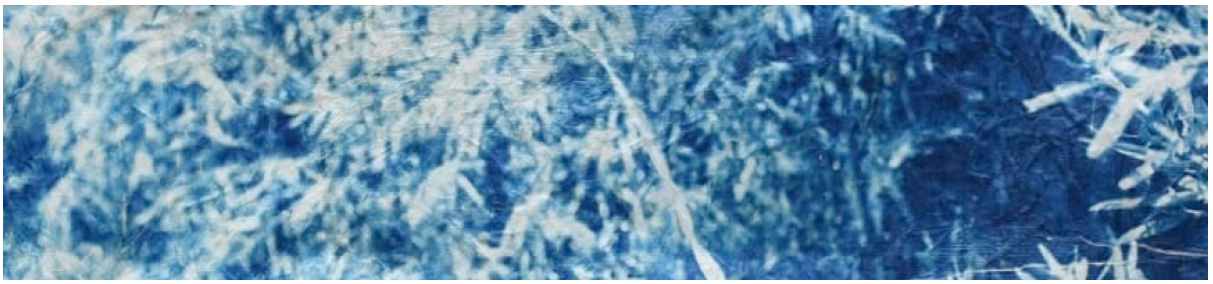

verwilderde tuin
vlak voor de dageraad
het blauwe moment

Lilian Steenvoorden

besneeuwde velden
alleen het zigzagspoor van
een vluchtende haas

Cécile Verburg

een boomblad dwarrelt,
de gekromde hand grijpt
naar het onbestemde

Onno-Sven Tromp

Eervolle vermeldingen bij Naoyuki Ogino (Foto's):

amper vertrokken
nu al
haar stem vergeten

Anton de Joode

Tijd raakt je schouder
Je hart zit vol met vogels
Een kind gaat voorbij

Sara De Lodder

haar schaduw
rimpelt op het doek
zonder woorden

Giel Geldof

De tas groene thee
Verwarmt mijn handen zachtjes
Nu de zon neerdaalt

Eggerik Dockx

Eervolle vermeldingen bij Nobuyuki Kobayashi (Foto's):

glanzende kastanjes
maar geen kinderhanden
om ze te rapen

Fenna Edens

voor de kaptafel –
in de spiegel het meisje
als oude mevrouw

Marcel Hoekstra

enkel wat zaagsel –
waar onze pruimelaar stond
rest een lege plek

Armand Stalmans

Eervolle vermeldingen bij Ohira Shingo (Keramiek):

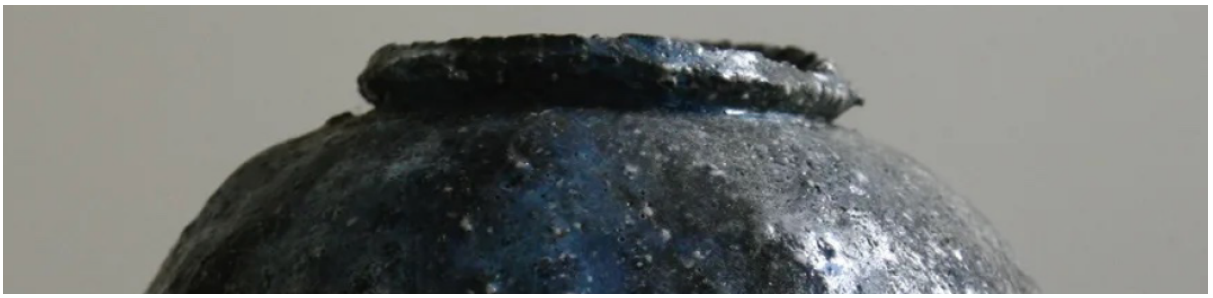

op het aardewerk
breekt het laatste avondlicht
de dag aan stukken

Peter Lacante

oma's vaas –
in de gebroken gloed
flarden verleden

Fatih Bogaards

Analyse Wabi Sabi Haikuwedstrijd 2023 door Lodewijk Ouwehand

In deze analyse worden observaties gedeeld over de verzameling Wabi Sabi-haiku. Deze werden ingediend om mee te dingen naar de 'Paul Mercken Aanmoedigingsprijs' voor het jaar 2023. De analyse is een aanzet tot gedachtewisseling in eigen kring of persoonlijke bezinning op haiku als dichtkunst. Deze analyse beperkt zich tot een samenvatting van technisch-artistieke keuzes van de deelnemende dichters en wat dan getalsmatig opvalt. In deze analyse worden géén inhoudelijke waardeoordelen over haiku gegeven of haiku geciteerd omdat dit is voorbehouden aan de jury.

Opgave prijsvraag

De 'Paul Mercken Aanmoedigingsprijs' voor het jaar 2023 was een haikuwedstrijd met als thema: *Wabi-Sabi*. Dat wil zeggen: de schoonheid van het niet perfecte. (侘び 寂び). De opgave betrof: *Maak een haiku waarbij de Wabi-Sabi gedachte tot uiting komt en gebruik een beeld als uitgangspunt uit de tentoonstelling uit het SieboldHuis van Ohira Shingo (Keramiek), Nobuyuki Kobayashi (Foto's), Horie Mika (Cyanotype) of Naoyuki Ogino (Foto's).* De afbeeldingen betroffen:

Aantallen haiku per afbeelding;

Meer dan 200 dichters werden door deze beelden geïnspireerd tot het schrijven van een haiku (dan wel een Senryu: dit onderscheid wordt hier niet verder uitgewerkt). De volgende tabel geeft een overzicht van de verdeling van alle haiku over de vier afbeeldingen.

Afbeeldingen	Aantal haiku per afbeelding	Aandeel
1. *Horie Mika (Cyanotype)*	33	16%
2. *Naoyuki Ogino (Foto's)*	68	34%
3. *Nobuyuki Kobayashi (Foto's)*	73	36%
4. *Ohira Shingo (Keramiek)*	28	14%
Totaal	202	100%

Met 36% haiku was dus de afbeelding van de boom die zich spiegelt in het water van *Nobuyuki Kobayashi* favoriet.

Gehanteerde kigo of signaalwoord van seizoen of tijdstip

Gebruikelijk wordt in een Japanse haiku de lezer geïnformeerd over het seizoen of het tijdstip waarop de handeling in de haiku plaats vindt. Immers, seizoen of dagdeel heeft min of meer invloed op onze stemming. Of, dient als verborgen metafoor in de haiku. Zo wordt de dageraad wel geassocieerd met een nieuwe hoop; de zonsondergang, met wat wij achter ons moeten laten. De kigo kan als signaalwoord een verwijzing zijn naar een natuurverschijnsel (sneeuw, ijsbloemen), seizoen-specifieke planten en bloemen (zoals bloeiende heide, chrysant, paardenbloempluis, kale takken) of dieren/ insecten (het nachtwitje) of een tijdstip van de dag. Heel subtiel werd de tijd tussen duister en dageraad getypeerd met het blauwe uur.

Het gebruik van een kigo is geen ijzeren wet: een haiku is nog steeds een haiku, ook al laat de dichter de kigo even sloffen. Méér dan één kigo leidt bij onze Japanse bron tot een verbaasde frons. Alsof het in één verhaal én dag én nacht zou kunnen zijn! In de stapel inzendingen hanteerden 43 dichters een verwijzing naar seizoen of tijd. Het volgende overzicht vat de verdeling van kigo per afbeelding samen.

Afbeeldingen	Aantal kigo	Aandeel
1. Horie Mika (Cyanotype)	15	35%
2. Naoyuki Ogino (Foto's)	11	26%
3. Nobuyuki Kobayashi (Foto's)	15	35%
4. Ohira Shingo (Keramiek)	2	5%
Totaal	43	100%

Het blijkt, dat de ene afbeelding kennelijk kigo-gevoeliger is dan de ander. De rondbuikige vaas van *Ohira Shingo* lijkt dus een relatief tijdloos onderwerp. De blauwdruk-takken van *Horie Mika* en de spiegelende boom van *Nobuyuki Kobayashi* nodigden belangrijk meer uit tot een bezinning op de tijd van de dag en het seizoen van jaar.

Een blik op de relatieve verdeling van kigo over afbeeldingen wijst op de relatieve waarde van de twee keer 15 kigo per afbeelding.

Afbeeldingen	Aantal haiku	Aantal kigo per afbeelding	Aandeel
1. Horie Mika (Cyanotype)	33	*15*	*45%*
2. Naoyuki Ogino (Foto's)	68	11	16%
3. Nobuyuki Kobayashi (Foto's)	73	*15*	*21%*
4. Ohira Shingo (Keramiek)	28	2	7%
Totaal	202	43	21%

Het is opmerkelijk, dat bijna één op de twee dichters bij de blauwdruk een seizoenswoord of signaalwoord hanteerden. De spiegelende boom inspireerde ook 15 dichters tot het gebruik van signaalwoorden in de haiku. Echter, op het grote aantal haiku (15 op 73) bleef die oogst nipt meer dan één kigo op de vijf haiku.

Vorm:

Over het algemeen bepaalt de **versvorm**, het genre van het gedicht. Regelopbouw, stijl, woordkeuze, ritme of metrum maken met elkaar, in hoeverre de dichter bijvoorbeeld een "echte" Limerick of een correct opgesteld sonnet presteert. Ofschoon de Limerick "makkelijk" lijkt, vereist elke eerste regel het gebruik van en specifieke versvoet (trocheus: 'er **was** eens een **meisje** in **Leiden** …' en een rijmschema van A, A, B, B, A. Sonnet vergt ook een versvoet, 14 rebels en een strak rijmschema. Anders is het géén Limerick of géén sonnet. Ook wát er in een bepaalde versvorm wordt bezongen, kent regels en voorschriften. Bij een Limerick verwachten we eerder een spotdicht dan een lofdicht.

De haiku kent zo ook een lange geschiedenis van ruimere en strengere regels over vorm, opzet, stijl, woordkeuze, inhoud of thematiek. Voor de vorm van de haiku geldt als richtlijn, een gedicht van in totaal 17 lettergrepen, opgedeeld in drie onafhankelijke regels van respectievelijk, 5, 7 en dan 5 lettergrepen.

De 202 haiku werden vrijwel allemaal volgens dit stramien opgesteld. Een enkeling schoot wat uit of kneep op het totaal of de verdeling van de aantallen lettergrepen. Enkele dichters gebruikten een aanhef of een titel: dat kan, het moet niet. Geheel in de stijl van 'Haiku' werd **rijm** niet gebruikt.

Over de hantering van 'drie regels' valt op dat dichters zowel de haiku goten in:

v Eén volzin, als was het een spreuk of een thema-zin, verdeeld over drie regels

v Twee zinnen, verdeeld over drie regels: één openingszin (1e regel van 5 lettergrepen) en dan één tweede zin als observatie, conclusie of overweging van 12 lettergrepen

v Drie onafhankelijke 'zinnen' waarin de eerste regel van 5 lettergrepen het verhaal opent, de tweede regel het gebeurde of de beleving beschrijft en de derde regel een wending geeft of een (verrassende) conclusie. Deze vorm sluit aan bij klassieke haiku zoals de kikvorshaiku van Basho.

In de gehanteerde zinnen en woorden vlochten sommige dichters bedoelde (of onbedoelde) onvolkomenheden. Woorden werden – als potscherven – opgehakt of zinsdelen als brokstukken verhaspeld. Zo werd de vorm dus wat geweld aangedaan, wellicht om daarmee een sprankje geregisseerde imperfectie te tonen. Af en toe viel een 3e persoonsvorm -t weg…foutje??? De dichter maakte van de haiku zo zelf *Wabi Sabi*; schoonheid van (gespeelde) dichters-imperfectie.

Wie spreekt? Perspectief: ik, jij of stille getuige

Elk verhaal wordt deels beïnvloed door het standpunt van waaruit het wordt verteld. Zo wordt de lezer op een bepaald been gezet door het gehanteerde vertelperspectief. Dat wil zeggen, uit welke bron komt de tekst; uit wiens mond wordt er in de haiku gesproken? De volgende tabel geeft een overzicht van het door dichters gehanteerde *ik-perspectief.*

Afbeeldingen	Aantal haiku	Ik-perspectief	Aandeel
1. Horie Mika (Cyanotype)	33	5	15%
2. Naoyuki Ogino (Foto's)	68	8	12%
3. Nobuyuki Kobayashi (Foto's)	73	6	8%
4. Ohira Shingo (Keramiek)	28	3	11%
Totaal	202	22	11%

De afbeelding van *Horie Mika* nodigde met 15% relatief het meeste uit tot "ik-perspectief" waar de afbeelding van *Naoyuki Ogino* met 8 keer, in absolute zin het ik-perspectief uitlokte.

Over het algemeen hielden de haiku-dichters zich dus op afstand van het onderwerp door zelf geen herkenbaar standpunt in te nemen. Veel dichters verwoordden de haiku als stille getuige van een gebeurtenis of als registratie van een observatie. Toch nodigden het thema of de foto's 22 dichters uit, zichzelf met "ik" of "mijn…" te melden in het gedicht. Of, zichzelf zo te verplaatsen in de afbeelding, dat zij verwoordden, wat zij zelf zouden hebben beleefd als zij zelf in de afgebeelde omgeving waren.